

A KIVÁNDORLÓK „APOTEÓZISA”

FESTMÉNY AZ AMERIKAI MAGYAR EMIGRÁNSOKRÓL EGY MIDWESTI
IPARVÁROS KÖZKÖNYVTÁRÁBAN

A legutóbbi amerikai népszámlálás adatai szerint több mint másfél millió ember vallotta magát magyar származásúnak (is) az Egyesült Államokban.¹ A több hullámban érkező magyar emigránsok a 19–20. század fordulóján, a második világháborút követően, majd az 1956-os forradalom letörése után vándoroltak, illetve menekültek tömegesen az „ígéret földjére”. Főként az amerikai Középnnyugat, és a keleti part bányatelepein, iparvárosaiban telepedtek le nagyszámban. Már az első kivándorló nemzedék kiépítette a magyar közösségi intézményrendszer hálózatát, szervezeteket alapítottak, templomokat építettek, segélyező egyesületeket létesítettek.² (1. kép)

1. kép A Szent István templom vasárnapi iskolájának tanulói és a szülők 1948-ban.

¹ Az Egyesült Államok népszámlálásaikor többes – összesen négy, tehát a nagyszülőkkel megegyező számú – identitás megjelölésére van lehetősége minden állampolgárnak.

² Az amerikai magyarok történetéről a legátfogóbb összefoglalást Vády Béla írta (VÁRDY, 2000).

A kultúraváltásra kényszerült közösségek meghatározó lelki traumája az otthon elhagyása, a kivándorlás döntéshozatalára kényszerítő ok nehezen feldolgozható élménye (szegénység, háború, politikai helyzet stb.), és az óházához fűződő viszony átértékelése volt.

A nehézipari és hajógyártási központnak számító Toledóba (Ohio) a 19–20. század fordulóján érkeztek az első magyarok. Pár éven belül a város keleti részén elterülő Birmingham nevű városnegyed már „little Hungary”-nak neveztek. A korai betelepülők nem kaptak igazán számottevő „vérfrissítést” a későbbi magyar kivándorlási hullámoktól, ezért mára a nyelvvesztés majdnem teljes körűvé vált közöttük. Ugyanakkor a közösség még megtartja minden évben a magyar fesztivált, van magyar klubja, és a Szent István templomban abaúji eredetű, magyar nyelvű betlehemezést tartanak karácsonykor.³

Az egykor karakteresen magyar negyedben lévő közkönyvtár, elsősorban a helyi magyarok igényeit elégítette ki. Ennek a könyvtárnak a fogadótermét díszíti az a festmény, amelyet megrendelésre készítettek a magyar kivándorlás, és „szabadságvágy” emlékéül 2005-ben. Az alkotás címe: Freedom Hope Opportunity, amit a magyar képaláírásban Szabadság Reménység Alkalom-ra fordítottak le. A helyi középiskola nyugdíjas – nem magyar származású – művészettörténet tanára a festmény alkotója, aki a helyi magyar közösséget – közöttük élven – jól ismeri. A kép nagy sikert aratott a helyiek körében. (Lásd az **1. színes mellékletet.**)

Rövid dolgozatomban először a toledói magyar közösség múltját igyekszem felvázolni,⁴ majd a „szabadságvágy” emlékéül készített festmény kapcsán az alkotó és a közösség közötti viszonyt, a „magyar sors” képi megfogalmazásának részleteit, az önreflexió kérdéskörét igyekszem elemezni. A képnek a helyi etnikus identitásban játszott szerepét, elsősorban a 2007–2015 között végzett terepmunkám során szerzett tapasztalatok alapján vizsgálom.

Toledo az Amerikai Egyesült Államok közép-nyugati részén, Ohio állam északi szélén, az Erie tóba ömlő Maumee folyó két oldalán terül el. A város Birmingham nevű negyedébe költöztek be Clevelandból nagyobb számban magyar munkáscsaládok a 19. század legvégén.⁵ Az 1920-as évekre jelentőssé

³ A toledói magyar betlehemezésről lásd: PENTZELL, 1977, 179–198. és 2002, 206–225.

⁴ Toledo magyar közösségének rövid történetét összefoglaltam már egy folklorisztikai tematikájú tanulmányomhoz kapcsolódóan. A mostani dolgozat problémafelvetése nélkülözhetetlené teszi a történeti kontextus bemutatását, ezért a toledói magyarok történetéről itt olvasható gondolatok egy része „átfedést” mutat korábbi írásommal. Lásd: BALOGH, 2010, 77–81.

⁵ Toledo Birmingham nevű városrészében 1890–1892-ben alakult ki a magyar közösség magja, amikor a National Malleable Castings Company a toledói Front Street-en is megnyitotta temperöntvény gyártó üzemét és száznál több magyar munkást telepített családjaikkal – a szintén Ohio állambéli – clevelandi gyáranak dolgozói közül (DANYI SZUCH, 1998, 4.). A toledói magyar munkások életét szépirodalmi művében Oravecz Imre mutatja be (ORAVECZ, 2013, 19–268.).

váló magyar közösség családjai zömmel a történelmi Magyarország Abaúj-, Zemplén-, Heves- és Gömör megyéiből származtak.⁶ A kollektív emlékezetben az rögzült, hogy a toledo-i magyarok közül a legtöbben Abaúj-Torna megyében születtek, a katolikusok által előadott betlehemes játékot is „abaúji betlehemesnek” nevezik. Az emlékezetet igazolják a dokumentumok is. Az egyik legkorábbi és legnagyobb testvérsegítő egyesület, az Amerikai Magyar Református Egyesület (AMRE) – főként kezdetben, az első világháborút megelőzően – nem csak református tagokkal kötött biztosítást. Római katolikusok és görög katolikusok, evangélikusok, ortodoxok és izraeliták, ami azt jelenti, hogy – a református magyarok mellett – katolikus és evangélikus magyarok, de németek, szlovákok, románok, zsidók stb. is beléptek az egyesületbe, mert akkor még a közös haza számított igazodási pontnak. A Magyarországról érkezettek magyar testvérsegítő egyesülethez akartak tartozni. Az AMRE nyilvántartása szerint is, a Magyarországon született toledo-iak zöme Abaúj-Torna megyéből érkezett.⁷

Toledo birminghami magyar városnegyede kisebb méreténél fogva nem hasonlítható a nagy midwesti metropoliszok „little Hungary” negyedeihez,⁸ ahhoz az amerikai magyar település típushoz tartozik, amely egy kisebb város óriásgyárainak környezetében alakult ki.⁹ A 20. század első két évtizedében

⁶ A Toledo keleti részén rohamosan fejlődő Birminghamben a magyar katolikusok már 1898-ban megalakították a Szent István Hitközséget, a görög katolikusok pedig 1902-ben a Szent Mihály Hitközséget (TÖRÖK, 1978, 295.). A református magyar családok 1898-ban szervezték meg egyházközösségüket, 1903-ban templomot építettek, 1915-ben pedig az Amerikai Magyar Reformátusok Egyesülete már Toledóban tartotta közgyűlését (BÉKY, 1970, 25–27.).

⁷ Az Amerikai Magyar Református Egyesület főkönyvét Pennsylvania államban, a ligonieri református Bethlen Otthon archívuma őrzi. A főkönyv első kötete 1897-től 1918-ig tartalmazza a tagok névsorát – más adatok mellett – lakcímükkel, vallásukkal és születési helyükkel együtt. A páratlanul fontos dokumentum tanúsága szerint, a toledo-i magyarok 32 abaúji településről érkeztek, zömmel a megye Csereháti és Gönci járásából. Gyakorisági sorrendben – a főkönyvben használt írásmóddal – a következő falvakból: GönczRuszka, Forró, Buzita, Sesztá, Szina, TornyoNémedi, SzinPetri, Jánok, FelsőMéra, Csécs, Göncz, FelsőLáncz, Teresztene, Gibart, BecskeHáza, Nádasd, Vilmány, Litka, Hejce, Fony, Kamaróc, Kéked, Debród, Radvány, Komjádi, Péder, HernádSzurdok, Bodolo, Görgő, Szászfa, Büttös és Egerszög. E települések több mint egyharmada a megye Trianonban elcsatolt területein helyezkedik el.

⁸ Amerika legnagyobb magyar negyede Clevelandban volt a Buckeye Road környékén, ahol több tízezer magyar lakott tömbszerűen egy jól körülhatárolható városrészben még az 1970-es évek küszöbén is. Hasonló little Hungary volt Pittsburgh Hazelwood, a 20. század közepső harmadáig Detroit Del Ray negyede és korábban Chicagóban a Burnside városrész (BALOGH, 2007, 89.).

⁹ Ilyen kisebb magyar negyedek alakultak ki többek között Ohio (például Akron, Youngstown), Pennsylvania (például Uniontown, Johnstown, Betlehem) és Indiana állam (például South Bend, Garry) más iparvárosaiban is (VÁRDY, 2000, 244.).

Kelet-Toledo lakossága a jó kétszeresére növekedett, mindeközben a magyar lakosság több mint a háromszorosára duzzadt.¹⁰

A megtelepedés kezdetén a Maumee folyó partjára épült Temperöntvény gyár munkáslakásokat épített a Clevelandből átköltözött magyar munkásoknak és családjainak. A későbbiekben máshonnan ideköltöző és az óhazából érkező újabb magyar munkásokkal gyarapodott Kelet-Toledo Birmingham városnegyede, akik már részint a gyárak tulajdonában lévő házakat vásárolták meg, részint saját tulajdonú házakat építettek és belakták a környék addig lakatlan területeit is. Érkeztek más nemzetiségű, főleg kelet-európai bevándorlók is, de a környék arculatát a magyarok határozták meg. A legöregebbek még emlékeznek arra, hogy az apáik emlegették, hogy a Craig Street környékén román családok is laktak és a település északi részében szlovákok és csehek is éltek a még kisebb számú lengyelek, bolgárok, olaszok és németek mellett.¹¹ A 20. század elejére felépült három magyar templom, a magyar közösség többek között betegsegélyező egyletet, iskolát, apácázárdát,¹² temetkezési egyletet,¹³ olvasókört, tűzoltó egyletet működtetett. Volt több vendéglő, kocsmá, kuglizó, postai szolgálat és ügyvédi iroda is. Az egész településrész falusias jellegű,¹⁴ minden családi házhoz saját udvar, kert tartozik. Valamikor ezeken a portákon állatokat is tartottak, de veteményes kertet, szalonnasütő helyet ma is sok helyütt látni.¹⁵ A birminghami magyar közösséget alapító első kivándorló hullámot – amely a századforduló környékétől az első világháborúig terjedő időszak Amerikában munkát kereső agrárszegénységet jelentette – követte néhány új emigrációs

¹⁰ Kelet-Toledo összlakossága 17935 volt 1900-ban, ami 39836-ra gyarapodott 1920-ra. A magyarok száma mindeközben 647-ről 3041-re növekedett (BARDEN – AHERN, 2002, 14.).

¹¹ Az egyes etnikumok korai megtelepedésére vonatkozó visszaemlékezéseket alátámasztják az első világháború idején készített népszámlálási adatok (BARDEN – AHERN, 2002, 14–15.).

¹² Még 1949-ben is új zárdát szenteltek, a magyar közösség még a 20. század derekán is növekedett (TÖRÖK, 1978, 296.).

¹³ A volt Kigyósi, későbbi Kensey temetkezési egyletről lásd: KÜRTI, 1997, 167–186.

¹⁴ Egy jegyzet erejéig érdemes kitérni arra, hogy megjelent olyan amerikai antropológus tollából származó tanulmány is a toledói magyar negyed építészetéről, amely „átütő” hasonlóságot, párhuzamot lát a Heves megyei Atány utcaképe és építészete, illetve Birmingham magyar házai között (LIGIBEL, 2002, 164–174.). Nyilvánvaló, hogy az antropológus végzettségű szerző egyedül Fél Edit és Hofer Tamás Atányról szóló írásait ismeri Magyarországról, és képzetlenségéből fakad, hogy publikációjában képekkel is bizonyítani igyekszik a „megfelelést”. Kétségtelen, hogy mindkét település utcás település és hogy udvarok, kertek is tartoznak Birminghamban és Atányban is a portákhoz, de ezzel be is fejeződik minden hasonlóság. Elég, ha emlékeztetünk, hogy Birminghamban minden háznak a homlokzatról nyílik a bejárata, Atányban pedig a hagyományos hosszú házak elrendezésének megfelelően nem. A nagyobb probléma, hogy az amerikai antropológusok megállapításait készpénznek vevő magyarországi fiatal kutatók közül is van, aki a fentiekben vázolt nem létező párhuzamot bizonyítottnak véli, hivatkozik rá stb. (SZENTGYÖRGYI, 2006).

¹⁵ Pár évtizeddel ezelőtt a magyar negyed határán futó vasúti töltés oldalában is felparcellázott kis veteményeskertek húzódtak Ludányi András szíves szóbeli közlése szerint. A szalonnasütés helyi szokásairól lásd: LUDÁNYI, 2002, 200–205.

magyar család letelepedése a második világháború után. Az 1956-os forradalom menekültjei közül mintegy 300 magyar talált otthonra Toledóban, akik kissé „felfrissítették” a helyi magyar kulturális, egyházi és politikai életet.¹⁶ A levert forradalommal szimpatizáló amerikai közhangulatban büszkén élhettek meg magyarságukat a „régii” toledói magyarok is, végre nem csak a lenézett kelet-európai bevándorlók negyedének, a „Hunkytownnak”¹⁷ a lakói voltak a többségi amerikai társadalom szemében. Az Egyesült Államokba érkező három nagy kivándorlási hullám közül összehasonlíthatatlanul az első volt a legjelentősebb Toledóban. A második világháború után érkező pár család, és az 56-os magyarok egészen más társadalmi háttérrel érkeztek, ezért olykor feszültségek is kialakultak a különböző időben érkezett csoportok között.¹⁸ A 20. század utolsó harmadára, az első kivándorló nemzedéket követő harmadik-negyedik generáció időszakában a nyelvváltás szinte teljesen végbement.

A bomlásnak indult magyar közösség életében különleges szerepet játszott, átmeneti fordulatot hozott az 1970-es évek derekának időszaka, amely az újjászerveződés, az identitásörzés megújításának éveit voltak. Több olyan, a magyar közösségi életet veszélyeztető, a közigazgatás racionalizálásával, központossítással, illetve modernizálással magyarázott „támadás” érte ekkor a toledói magyarokat, amelyekre „életképes” válaszokat tudtak adni.

Az egyik sikeres válaszreakciót, éppen a dolgozat témájául választott festménynek a későbbiekben otthont adó könyvtár megszüntetése elleni harc jelentette. 1974-ben a negyed magyar lakossága „Mentsük meg a könyvtárunkat” mozgalmat indított és civil tiltakozással elérte, hogy ne zárják be a megyei könyvtár birminghami fiók könyvtárát.¹⁹ A toledói magyar közösség egyik elismert, értelmiségi vezetője így emlékszik vissza:

Nagy harc folyt a könyvtárunkért! A Toledo Lucas Megyei Könyvtár vezetősége, a könyvtárhálózat négy-öt helyi fiók könyvtárát be akarta zárni,

¹⁶ A toledói magyarok történetének rövid összefoglalását lásd még: LUDÁNYI, 1986.

¹⁷ A „hunky” kifejezést a magyar, tágabb értelemben a kelet-európai bevándorlók csúfolódó megnevezésére használták (VÁRDY, 1985, 97.).

¹⁸ A helyi visszaemlékezések szerint egyfajta presztízshierarchiai sorrendet jelentett az időbeliség is, a századfordulón érkezett első bevándorlók bizonyos értelemben „előrébbvalónak” érezték magukat, kissé lenézték a második világháború után kivándoroltakat és az 56-os menekülteket, ezért ezeknek a gyerekei minél gyorsabban igyekeztek amerikanizálni. Egy négyévesen Toledóba érkezett 56-os magyar visszaemlékezése szerint: „Sok tekintetben mintapéldánya vagyok annak az emigránsnak, aki ebbe az országba érkezett és megpróbált asszimilálódni. Mivel otthon magyarul beszéltünk a családban, ezért valamennyire megőriztem a Magyar nyelvet. De amerikai akartam lenni. Még a nevemet is Alexandernak írtam Sándor helyett.” (UJVÁGI, 2002, 41.)

¹⁹ A „Save Our Library” mozgalom a Toledo-Lucas County Library vezetését akadályozta meg, hogy bezárják könyvtárukat (BARDEN – AHERN, 2002, 39–40.).

mert túl kicsinek tartották azokat. De a könyvtár annyira fontos részét jelent egy közösség életének! Elvesztése rettenetes, pótolhatatlan hiányt okoz. Toledóban én segítettem megszervezni a „Mentsük meg a könyvtárunkat” egyesületet, amely az etnikus negyedek protestáló képviselőit tömörítette. Végso elkeseredettségünkben az egész problémát sokszor csak „hülye könyvtárügynek” neveztük magunk közt. A „Mentsük meg a könyvtárunkat” egyesület mögé felsorakozott Toledo magyar negyedének, Birminghamnek a lakossága, de csatlakoztak Dél- és Észak-Toledo latin és lengyel közösségei is. Tömegével látogattuk a könyvtárat, és telerautó számra kölcsönöztük ki a könyveket. Annyira megbénította az akciónk a könyvtár működését, hogy három helyi könyvtár részleget is sikerült megmentenünk a bezárás sorsától. (UJVÁGI, 2002, 38.) (2. kép)

2. kép Magyar tanulók a toledói könyvtárban, 1950-es évek.

A könyvtár megmentése valódi siker volt, amelyet a magyar közösség összefogással ért el.

Ugyanebben az évben a toledói városvezetés azt tervezte, hogy a Maumee folyón óriáshidat épít, amely a déli- és délnyugati városrészeket a Birmingham lakónegyedden keresztül kötötte volna össze a város belső területeivel, illetve biztosította volna az Ohio-Michigan államok közötti észak-dél irányú autópálya-közlekedés gyorsabbá tételét. Ha a hidat az eredeti tervek szerint építették volna

meg, akkor a magyar negyed fő utcáját kellett volna átalakítani a híd többsávós hídfőjének, ami sok épület lebontásával járt volna, megszüntetve ezzel a Consaul Street főutca jellegét. Ráadásul a hídfő hermetikusan kettévágta volna a magyarok által lakott negyedet. Ebben a nehéz helyzetben a magyar közösség vezető emberei minden követ megmozgattak, lobbiztak a híd megvalósulása ellen. Lezárták önkényesen a főutcat a Szent István magyar katolikus templom előtt, a Szent István magyar iskola tanárai és diákjai az utcára özönölve torlaszolták el a kamion- és autós forgalmat, az építendő híd elleni tiltakozásul. Amikor a helyi újság megírta a hírt, hogy a magyar negyed lakosai győztek, nem ott építik fel a hidat, akkor a három magyar templomban egyszerre húzták meg a harangokat, amire a második világháború befejezése óta nem volt példa. A civil tiltakozás diadalának öröme, széles körű összefogással rendezték meg 1974-ben először a magyar fesztivált (Birmingham Ethnic Festival), amelynek egyik fő célja a figyelemfelkeltés volt, annak demonstrálása, hogy a birminghami magyarok egy életképes, hagyományait őrző közösséget alkotnak, akik ragaszkodnak eredeti, a maguk képére kialakított lakókörnyezetükhöz.

A fenti eseményekkel karöltve, 1976-ban egy film készült a toledo-i betlehemes játékról,²⁰ aminek azért volt különös jelentősége, mert a 19–20. század fordulójától – a magyar betelepüléstől – 1970-ig a betlehemezés kontinuos szokás volt Birminghamben. Az 1960-as évek végén, a közvetlenül a második világháború után született nemzedék ifjúkorba lépésével azonban egyre csekélyebb lelkesedéssel, egyre kisebb számú csoportokban zajlott a karácsonyi betlehemezés, majd pedig az 1970-es évek első felében volt olyan év, hogy teljesen el is maradt. A fentiekben említett sikeres magyar összefogás a könyvtár megmentéséért, az évenkénti magyar fesztivál megrendezéséért és a Birmingham negyedet veszélyeztető közlekedési csomópont megakadályozásáért úgy megerősítette a magyar közösség belső kohézióját, hogy újra feltámadt a belső igény a betlehemezés szokásának felélesztésére is. Ennek a fellángolásnak volt az eredménye az a film is, amely bemutatta, hogy a magyar közösség miként akadályozta meg, hogy a Maumee folyón tervezett óriáshíd lejárója lerombolja a magyar negyedet. Az 1985-ben, Urban Turf & Ethnic Soul címmel rendezett film voltaképpen az 1970-es évek magyar összefogásának sikereiről szól, azt igazolva, hogy Birminghamben egy életerős etnikus közösség él.²¹ A betlehemezés újbóli életre keltése az egész magyar negyedet megmozgatta. Az 1976-ban

²⁰ A film szakértője Ludányi András, az adatai Ohio Northern University nyugalmazott történésze, operatőre pedig a magyarországi Mihályfi László volt. Ujvági Péter (Toledo előjáróságából) volt a film producere, aki a Nemzeti Művészeti Alapítványtól szerzett pénzt az alkotáshoz.

²¹ Az Urban Turf nem csak politikusokat és a helyi közösség meghatározó egyéniségeit szólaltatja meg, hanem betekintést nyújt a mindennapi életbe, hitelesen mutatja be a magyar kulturális életet is. Ennek a filmnek is Ludányi András történész a szakértője.

készített film a karácsonyt megelőző két hónapon keresztül kíséri figyelemmel az óriási előkészületekkel járó esemény mozzanatait. A filmen megörökített 1976-os betlehemezés olyan nagy sikert aratott, hogy azóta egészen napjainkig – kisebb-nagyobb megszakításokkal – újra él a szokás. Már az 1976-os film is egy újra-élesztett állapotot mutat be, lassan a templomba szorult a betlehemezés, ahogy elfogyott a magyar „levegője” a szokáscelekménynek.

Fontos integráló eleme az „Ethnic Neighbourhood”-nak az évente egyszer megrendezett Magyar Fesztivál, amelyen általában fellép a toledói magyar gyerek táncsoport, amelynek tagjai egy szót sem beszélnek magyarul. (3. kép)

3. kép A Magyar Református Egyesület toledói gyerek táncsoportjának kislányai 1977-ben.

A rendezvénynek hangsúlyos résztvevői a sült szalonna árusok, akik elektromos forgószerkentyűn, izzó faszén felett szalonnát sütnek, és a szalonnaszíros friss kenyereket zöldségekkel – hagymával, zöldpaprikával és paradicsommal – árulják. Ezt hívják Toledóban „Hunky Turkey-nek”, amit a magyarok csúfnevével (hunky) illetett, „magyar pulykának” lehet fordítani. Onnan származik ez a „kívülről ragasztott” elnevezés, hogy a századfordulón érkezett magyarok előszeretettel sütöttek nyárson szalonnát, ami teljesen ismeretlen volt Toledóban (és persze Amerika többi részén is). Az erősen „folklor ízű” helyi

magyarázat szerint, először tévedésből azt hitték a helyi amerikaiak, hogy a magyarok pulykahúst sütnek nyárson. Így nevezték el a szalonnasütést, ami aztán „magyar védjeggyé” vált, és a fesztivál egyik fő attrakciója (PUSKÁS, 2002, 1.). A fesztiválra évről-évre érkeznek Szegedről, a magyarországi testvérvárosból²² hivatalos vendégek és árusok is, akik külön standokon kínálják a – meglehetősen giccses, műnépművészeti – portékáikat. Még működik a református templom közösségi termében a magyar hímző kör, amelynek tagjai – hétről-hétre, általában 10–15-en jönnek össze – nem csak magyar származású asszonyok.²³ A varró- és hímző kör legendás vezetője, a magyarul csak pár szót beszélő Judy Balogh évtizedekig irányította a kézműves foglalkozás szakmai munkáját. Olyan kedveltté tette a hímzést, a magyaros ornamentikát és színhasználatot, hogy 2014-ben bekövetkezett halálát követően is tovább működik a hímző kör (4. kép).

4. kép Asszonyok a hímző körből, a református templom közösségi termében. Jobbra Judy Balogh, a kör vezetője. (Balogh Balázs felvétele, 2007)

²² Toledo (Ohio) és Szeged 25 éve, a rendszerváltás után, 1990-ben fogadta egymást testvérvárosául. A toledói Magyar Klub akkori elnöke, Judy Balogh azzal indokolta a választást, hogy mindkét városnak híres egyeteme és fejlett ipara van. Továbbá mindkét várost egy folyó válsztatja ketté, Szegedet a Tisza, Toledót a Maumee folyó (SZENTGYÖRGYI, 2015, 1.).

²³ 2008-ban tett látogatásomkor, egy szlovák származású asszony hosszan magyarázta a hímző körben, hogy mennyire szereti a kalocsai- és a matyó mintákat, és lelkesen mutatta, hogy milyen szép piros-fehér-zöld színekkel szegélyezi a terítőit. A hímző körben tett látogatásomkor egyetlen szó sem hangzott el magyarul a beszélgetések során.

Különös figyelmet érdemel Birmingham, a toledói magyar városrész, mert szinte ez az egyetlen egykori magyar negyede a midwesti városoknak, ahol a 21. századig megőrizte – nyomaiban – a településrész az eredeti etnikus arculatát. Ezt részint annak köszönheti, hogy a folyó, a vasútvonalak töltései, illetve az úthálózat egy tovább terjeszkedni nem tudó, zárt városnegyedet határol körbe. A másik fontos összetevő, hogy a 20. században viszonylag sokáig a közvetlen közelben nyílt a magyarok számára munkalehetőség. Az idők során azonban, részint a gyárak zömének bezárása, részint az erőteljesebb mobilizáció miatt, a magyar „jelenlét” különleges formát kezd ölteni Toledóban. Érzékelhető, hogy a fentiekben tárgyalt, az 1970-es években nyert közösségi lendület erősen visszaesett. Az utcanevek (például Magyar Street, Bogár Street stb.), a három különböző felekezethez tartozó magyar templom (egyikben sem magyar lelkész szolgál), egyes módos házak oromzatára téglából kirakott magyar tulajdonosnév (például J. Orosz, Juhász, Kolibár), az egyetlen működő magyar hentesbolt (Takács) őrzi még az egykori magyar élet nyomait. De Birminghamnek mára csupán mintegy 10%-a vallja magát magyar származásúnak. Ugyanakkor az itt lakó, nem magyar gyökerekkel rendelkezők is szeretik a városrész hangulatát: az utóbbi két évtizedben egy német származású magányos nő sorban

5. kép Szent István lovasszobrának farátétes díszítése egy lakóház falán a magyar negyedben.
(Balogh Balázs felvétele, 2007)

vásárolta meg az elhagyott magyar házakat és felújította őket. Szembeötlően nagy magyar címert, Szent István alakot mintázó díszeket tett a házak falára (5. kép). Összesen hat ilyen elhagyott ház tulajdonosa. A Magyar Fesztivált sajátjának érzi az egész negyed, a táncsoportnak és a varró körnek nem csak magyar felmenőkkel rendelkező tagjai vannak. Amerika szerte sehol máshol nem tapasztaltam, hogy egy iparváros egykori „Little Hungary” negyede, magyar városrésze, így „túlélje önmagát”, így megnyerje a magyar szokásoknak, a magyar kultúrának a környezetét. Birmingham arculatát valamikor karakterisztikusan a magyarok határozták meg, és az ide betelepülő más etnikumok egy idő után sajátjuknak kezdték érezni a magyar negyed kulturális jellemzőit. Az elmúlt több mint

egy évszázad alatt olyan összetett identitáskonstrukció formálódott, amelyben a magyar városrészhez tartozás erős érzelmi szálakat alakított ki a lassan többségbe kerülő nem magyar lakosokban is a magyar kultúra, a magyar hagyományok iránt. Ehhez hasonló jelenséget csak az egykor magyar többségű, mára elnéptelenedett midwesti bányatelepeken figyelhettem meg.²⁴

Egész Birminghamat sokkolta, hogy 2012-ben Toledo város önkormányzata leromboltatta a Playdium Tavern elnevezésű közösségi házat. Egy Amerikában meggazdagodott, Alsófügeden született²⁵ magyar kivándorló, Strick S. János építette a Playdiumot, amely sárga téglából falazott, magyaros díszítésekkel ékes neoreneszánsz középület volt.²⁶ Olyan külső megjelenéssel, hogy épülhetett volna bármelyik Monarchia kori magyarországi városban is. A hatalmas közösségi ház a Maumee folyó partjával párhuzamosan futó, a hatalmas gyárépületekkel szemben húzódó Front Street-en, a magyar negyed központjában helyezkedett el. Az épület homlokzati részét a magyar címer, a Szent Korona és kettős kereszt díszítette. (6. kép) A több funkciós épület földszintjén kuglizó és kocsmá (amerikai magyar szóhasználatban „báré”) üzemelt, az emeleten bálterem, színpad és egy nagy balkon szolgálta a magyar közösség kulturális igényeit. A bálteremben tartották sokan az esküvőjüket is. Olyan sok cigányzenés mulatozást tartottak itt a magyarok, hogy a környéken egymás között az emberek Gipsy Hall-nak is nevezték. Az 1960-as évek végéig a Playdium volt a magyar közösségi élet elsődleges színtere, ahol a magyarok a legnagyobb számban tudtak összejönni.²⁷ Az utóbbi évtizedekben – nem csak a magyar,

²⁴ Például Pocahontas (Virginia) erre jó példa, az egyik legelső, nagy bányásztelep, ahol már a 19. század végén a magyarok alkották a legmeghatározóbb etnikumot. Az 1920-as években közel négyezer lélekszámúra növekedett település lakossága mára a tizedére esett vissza. Közel száz éve nem volt magyar betelepülő Pocahontasba, több évtizede senki sem beszél már magyarul, de három évvel ezelőttig megtartotta a település a Töltött Káposzta Fesztivált a magyarok által alapított Szent Erzsébet templomban. Lásd: TABOR, 2014, 424. Néprajzi gyűjtésem során egyértelművé vált, hogy a helyiek szerint a magyarok határozták meg mindig a település kulturális életét, ezért a táplálkozás esetében is minden olasz, német, afro-amerikai és egyéb származású pocahontasi asszony megtanult töltött káposztát főzni a magyaroktól.

²⁵ Strick S. János is Abaúj-Torna megyéből vándorolt ki, akárcsak a toledói magyarok jelentős része. Az 1865-ben Alsófügeden született Strick 1888-ban telepedett le Clevelandban, ahol a híres „Little Hungary” Buckeye negyedben, a magyar Szent Erzsébet templom alapító tagja volt. 1895-ben költözött át Toledóba, ő volt az egyik első magyar a városban. Sikeres üzletemberként ő volt a toledói magyar intézményhálózat fő kialakítója. Ő szorgalmazta és anyagilag támogatta a toledói Magyar Szent István templom felépítését is, amelyet 1899-ben szenteltek fel. Bővebben lásd: HUNGARIANS IN AMERICA, 1941, 96.

²⁶ Az épületet az építetőről Strick Hall-nak nevezték sokáig, majd Strick János halálát követően, az 1940-es évek végétől kezdték Playdium Tavern-nek hívni.

²⁷ A Playdium mellett egyházi, és kisebb méretű rendezvényekre, találkozókra alkalmasak voltak még a három magyar templom közösségi termei, és a kocsmák közül főleg a Tony Paczko és a Monoki féle „báré-k”.

6. kép Magyar címer a 2012-ben lebontott Playdium Tavern homlokzatán.
(Balogh Balázs felvétele, 2007)

hanem általános értelemben – a közösségi élet sorvadásával karöltve előbb elveszítette jelentőségét, majd funkcióit is az épület, amely az 1980-as, 90-es évek fordulójától üresen állt. Az épület életveszélyes állapotára hivatkozva, a városvezetés lebontatta 2012-ben a 110 éves Playdiumot. Toledo magyar származású képviselője, Ujvági Péter így fogalmazta meg gondolatait:

A Playdium egyszerre tragédia és jelkép a közösségünk számára, mert ahogy bánunk a közösségi épületeinkkel, annak történelmi jelentősége van. A valóság az, hogy minden alkalommal, amikor elveszítünk közülük egyet, akkor nem csak egy épülettel leszünk kevesebbek. Elveszítjük a történelmünket és a közösség lelkéből is egy darabot.²⁸

A Playdiumot már évtizedek óta nem használta a közösség semmire, csak a hatvan évnél idősebbeknek van személyes élménye az épület működéséről, mégis a városrész minden lakója számára az egykor virágzó „nagy magyar élet” szimbóluma volt.²⁹

²⁸ Az eseményről készült több tudósítás közül lásd: BOYD-BARRETT, 2012, 1.

²⁹ A Playdium funkciói közül csak keveset tudott átvenni az 1987-ben alapított Magyar Klub (Hungarian Club).

Ezzel párhuzamba helyezve a könyvtárat, amelyet aktívan használtak az 1970-es években (és használnak ma is), elképzelhető, hogy mennyire dacos indulatokat gerjesztett 1974-ben a könyvtár bezárását kezdeményező központi indítvány. A megye birminghami fiók könyvtára 1920-ban alakult, és a mai helyére az alapítás után öt évvel költözött, 1925-ben.³⁰ A könyvtárnak mindig nagy jelentősége volt a helyi magyarok kulturális életében. Az épület központi elhelyezkedése is jól jelzi ezt, hiszen a Paine Ave 203-as szám alatt működő könyvtárral átellenben van a toledói Magyar Klub épülete, és két saroknyi távolságra található a magyar református templom, az egyetlen megmaradt magyar élelmiszer üzlet, a Takács Grocery, a Packó Antal által alapított Tony Packo’s kocsma, és három sarokra már a negyed főutcája, a Consaul Street fut (7. kép). Kőhajításnyira van a Szent István magyar katolikus templom és

7. kép A Paczko család vendéglőjét jelző tábla a magyar negyed főutcáján.
(Balogh Balázs felvétele, 2007)

pár épülettömbbel arrébb helyezkedett el a fentiekben tárgyalt, már lebontott Playdium Tavern. Fontos tudni, hogy az 1920-ban alakult birminghami könyvtár vette át azt a magyar nyelvű könyvállományt is, amit az első világháború

³⁰ A könyvtár honlapja az intézmény történetére vonatkozó legfontosabb információkat tartalmazza. Lásd: TOLEDO LUCAS COUNTY PUBLIC LIBRARY, é. n.

előtt a magyar állam küldött ki a toledói magyaroknak, és amely a magyar toledói népkönyvtár könyvállományát jelentette. Már az 1900-as évek legelején „eszmélt” Magyarország, hogy a tömegesen Amerikába kivándorló magyarok gyermekeinek biztosítani kellene magyar nyelvű tankönyveket ahhoz, hogy megmaradjanak az Újvilágban is magyarnak. Az újonnan alakult magyar templomok által működtetett iskolák számára küldött tankönyvek jelentették az első magyar nyelvű könyveket, amelyet az amerikai magyarok kaptak az anyaországtól. Toledóban 1898-ban alakult meg a Szent István római katolikus egyházközség, amely az egyik elsőként igyekezett magyar nyelvű iskolát nyitni Amerikában.³¹ A Toledóba küldött tankönyveket aztán ismeretterjesztő, szépirodalmi és tudományos művek is követték, mert nyilvánvaló volt, hogy az Amerikában élő több százezres magyarság identitásának megerősítéséhez szükség van arra, hogy a népkönyvtárakat Magyarországról lássák el könyvekkel. A Toledo Lucas Megyei Könyvtár birminghami fiók könyvtára egyértelműen magyar karakterű volt a megalakulásakor, és elsőrendűen a magyarokat szolgálta ki, természetesen az amerikai könyvek és újságok-folyóiratok választéka mellett.³²

Nem véletlen tehát, hogy Toledo magyar városnegyedének a könyvtárában leplezték le 2005-ben azt a festményt, amely a magyar szabadságvágyának kíván emléket állítani. A könyvtár maradt az egyetlen olyan használatban lévő közösségi intézmény, amelyhez a környék minden lakójának köze van. A felekezeti alapon működő templomokon kívül – a Playdium Tavern bezárásával, majd lebontásával – nincs alkalmasabb közösségi tér az emlékéllítésre.

Az előzőekben részletezett birminghami „mi tudat”, a magyar városrészhez tartozás közösséget formáló kohézióját példázza a „Freedom Hope Opportunity” (hivatalos magyarra fordításban: „Szabadság Remény Alkalom”³³) című alkotás is, amelyet nem magyar származású megrendelők kérésére, egy szintén nem

³¹ Az 1898-ban megalakult egyházközség Szent István templomát, az általa működtetett magyar iskolával együtt, 1899-ben szentelték fel. Már az első évben 70 magyar diák iratkozott be, akiket két tanteremben három Notre Dame rendi apáca oktatott. A toledói magyar iskolánál csak Clevelandban (szintén Ohio állam) nyílt előbb iskola, 1893-ban. Lásd: KOVÁCS, 1909, 113.; FEJŐS, 1991, 7–8.

³² A Magyarországról küldött könyvadományok meglehetősen szervezetlenül, esetlegesen jutottak el az amerikai magyar könyvtárakba, még 1929-ben a magyarok világkongresszusán is arról vitatkoztak Budapesten, hogy hozzávetőlegesen se tudják, hogy Amerikában hány magyar könyvtár van, és azok mely településeken működnek. Ezért a világkongresszust követően egy kérdőívet fogalmaztak meg 1930-ban, amelyet a világban szétszóródott magyarokhoz juttattak el, és amelyben rákérdeztek arra, hogy azon a településen, amelyen az illető lakik, van-e magyar könyvtár. A világkongresszuson „A külföldi magyarok Magyar könyv- és könyvtárügyei” címmel adott elő dr. Krisztics Sándor a kulturális szakosztály tárgyalásán (KRISZTICS, 1930, 48–54.).

³³ Magam inkább „Szabadság Remény Lehetőség-nek” fordítanám a kép címét.

magyar származású, neves művésztől rendelték meg, hogy a „magyar szabadságvágyának” emléket állítsanak. A donátorok, Richard és Barbara Perry ugyan nem burkolóztak névtelenségbe, de alig lehet róluk tudni valamit. A 2005. október 11-én, 18 órakor a könyvtár előcsarnokában tartott leleplező ünnepségen³⁴ részt vettek, és a tudósító lapoknak pár mondatot nyilatkoztak megrendelési szándékuk okairól. Ebből az derül ki, hogy a házaspárnak sok magyar barátja van, és rajtuk keresztül megismerték a magyar „lelket”, a magyar „kurázsit”, és ezért elhatározták, hogy valamilyen módon emléket állítsanak a magyar „szellemiségnek és szabadságvágyának”. Richard Perry a birminghami könyvtárban járva, a tágas előtérben lévő kandalló feletti falfelületet megpillantva jutott arra az elhatározásra, hogy ezen a nagy felületen kellene mindezt megalkotni egy festőművésznek. A könyvtár vezetésével hosszan tárgyalt, hogy miként lehet az ötletet megvalósítani. A házaspár nem hajlandó elárulni, hogy mennyibe került a festmény anyag-, munka- és egyéb járulékos költsége, Richard Perry szerint: „Pénzben nem fejezhető ki, hogy az emlékmű hűen visszatükrözze azt, hogy a magyar embereknek milyen óriási szerepük van az itteni közösség kialakításban.” A megrendelők választása az 1952-ben született Robert „Bob” Garcia művészre esett, aki a vizuális művészet legkülönbözőbb területein alkot. Robert Garcia a toledói állami iskolában rajzot tanított 35 éven keresztül, 2014-ben történt nyugdíjba vonulásáig. Ismertek köztéri szobrai, kisplasztikái, festményei, grafikái, a sokoldalú művész dolgozik kövel, márvánnyal, alabástrommal, fémmel, fával. Az Ohio Állami Egyetemen végzett Robert Garcia számos kitüntetés birtokosa, alkotásai elsősorban Toledóban és környékén láthatóak.³⁵ (Lásd az **1. színes mellékletet**.)

Robert „Bob” Garcia Toledóban élte le az életét, magát amerikainak vallja, de a latin művészek egyesületének tagja. Látásmódját, képi világát, színhasználatát egyértelműen a latin-amerikai művészeti stílusjegyek jellemzik. A felkérés előtt ismert ugyan magyar származású toledóiakat, de a kép megalkotásához gyűjtött ismeretei szélesítették ki tudását a magyar történelemről. Nyilatkozata szerint a magyar múlt kutatása során egyre nőtt benne a magyarok iránti tisztelete és elismerése. Hat hónapnyi időt kapott, hogy olaj technikával készített falfestményét elkészítse a könyvtárban. Az volt a célja, hogy megragadja a „toledói magyar emigráns életérzést”. A kép főalakjai egy magyar kivándorló család tagjai, akik köré „kitörő erejű szimbólumokat” sorakoztat fel a művész. A magyar befogadó számára egyértelmű, amit az alkotó is hangsúlyoz, hogy a kép „olvasását” – a megszokottól eltérően – jobbról balra kell kezdeni. A mű-

³⁴ A műalkotás leleplezési ünnepségét a helyi lapok egy héttel előbb már kihirdették (The Blade, 2005, 10.).

³⁵ Robert Garcia nyugdíjba vonulásakor, 2014-ben elnyerte a „Distinguished Artist” címet (RALLY DAY, 2014, 1–2.).

vész a következőképpen értelmezi a mozgalmas képet az alkotás leleplezése alkalmából készített interjújában.³⁶ A jobb oldali oroszlán, amely nyílzáporral fordul szembe, a magyarok kivándorlása előtti, óhazai harcait szimbolizálja. Az oroszlán mellett tűnődő író a jövőt fürkésző, a „hogyan továbbot” kereső kontemplációt jeleníti meg, míg a szárnyaló sasok a szabadság felé vágyakozást fejezik ki. A központi alakoktól, a négytagú kivándorló családtól balra, a ló és az automobil az idő múlását érzékelteti. Ezt követően több magyar vonatkozású toledói nevezetesség következik – mint például a Szent István templom –, amelyek az új otthont, Toledót mint meghitt, szabad és biztonságot nyújtó lakókörnyezetet mutatják be. A kép bal szélén az áttetsző figura (Izsó Miklós táncoló juhásza) a kivándorlás történet ünneplésének szimbóluma.

A zsúfolt kompozíció persze rengeteg minden mást enged „belelátni” a festménybe. A kép jobb széle az óhaza, a bal széle az újvilág, középpütt a kivándorló család, a szülők és egy kislány meg egy kisfiú. Az óhaza megjelenítése is dicsőséggel (Millenniumi emlékmű) és heroizmussal teli (ádáz, de reménytelen küzdelem az elnyomókkal szemben). A gyönyörű Magyarország jelenik meg, harcokkal teli, mozgalmas történelmével. Az 1945-ben kivándoroltak a világháborúban küzdő, az 56-os magyarok a forradalomban harcoló önmagukat látják bele: „oroszláknént küzdöttünk, de a túlerő ellen nem nyerhettünk”. Több asszonytól hallottam, hogy: „Milyen szép család, mi is éppen így jöttünk el egy batyuval és a gyerekekkel.” Páran látni vélik, hogy az asszony várandós a festményen, az újvilágba, a boldogabb magyar jövőbe vetett hit jelképe nekik az áldott állapotú asszony. Sokan a fehér lovat inkább látják a szabadság szimbólumának, mint a sást, az autót pedig a modern világ jelképének tekintik. Hallottam olyan magyarázatot is, hogy a fehér ló (ősmagyar áldozathozatallal és Horthy-féle asszociációkkal) a magyar múlt, a magyar történelem jelképe, míg az automobil a modern amerikai magyar élet jelenét és jövőjét szimbolizálja (az Amerikában gyártott híres Ford T-modell egyik magyar megalkotójára, Galamb József-re utalóan). A toledói magyar vonatkozású szimbólumok, a Szent István templom, a magyar református templom, a Maumee folyón átívelő híd, a Malleable Castings Company temperöntvény gyár épületei és a vasút, ezernyi asszociációt szülve, a toledói magyar életvilággal szorosan összefüggenek. Ezúttal csak pár kapcsolódást említek. A híd visszautal arra a harcra, amit az 1970-es években a magyarok vívtak a tervezéskor azért, hogy a hídfő ne válassza ketté a magyar negyed, végül sikerült kicsit arrébb felépíttetni a hidat. A temperöntvény és egyéb környékbeli gyárakban ezrével dolgoztak magyarok, a gyárakhoz futó vasútvonalak pedig kijelölik ma is a magyar negyed határát. A két magyar templom

³⁶ A cikkből csak a művésztől származó leglényegesebb magyarázatokat foglalom össze. Részletesen lásd: RAY, 2005, 1.

olyan direkt utalást jelent, hogy nem is érdemes elemezni. Az Izsó-féle táncoló juhász alakban pedig megjelenik a magyar paraszttromantika, a sírva vígadó magyar lélek, és egyértelműen jelzi az Amerikába érkezett első magyar bevándorló nemzedék földműves gyökereit. A helyi magyarok értelmezési mezője minden bizonnyal lényegesen szélesebb, mint az alkotó művész ismerethorizontja.

Meg kell jegyezzem, hogy a rikító színek, párosulva a meglehetősen elcsépelet szimbolikus állatalakokkal (oroszlánnal, sassal) és Magyarország szimbólumaival (Hősök terének Millenniumi emlékművével, Izsó táncoló juhászával) engem kifejezetten mehökkentett. Nehéz volt amerikai magyar ismerőseim előtt – akik áradoztak az alkotás nagyszerűségéről – lelkesedést színlelnem. A latin gyökerű ízlésvilágban megszokott harsogó színek, a magyarországi befogadó számára „szájbarágós”, „lebutított” szimbólumrendszer először mellbevágott. Később igyekeztem megérteni, a kép „mögé látni”, megpróbáltam a megrendelő – alkotó – helyi közösség hármasságának viszonyrendszerében értelmezni az egész jelenséget. Itt visszakanyarodok a korábbi megállapításomhoz, hogy Toledo magyar negyedében kialakult egyfajta patrióta közös „mitudat”, amelyhez szervesen hozzátartozik, hogy az etnikailag kevert Birminghamben a magyar karakter a legrégebbi, a leggazdagabb hagyományú és a legszínesebb rétege a közös múltnak. Talán valamiféle lelki asszimilációt is sejthetünk, ahogy a kezdetben domináns magyar etnikai jelenlét, még 10% alá csökkenve is meghatározó maradt kulturálisan. Itt nem magyarok is járnak a magyar hímező körbe, nem magyar katolikusok is sajátjuknak érzik a betlehemezést, német asszony vesz meg elhagyott magyar házakat, amelyeket magyar szimbólumokkal díszít fel, a Magyar Fesztiválra tömegével jönnek nem magyarok, átveszik az étkezési szokásokat, együtt harcolnak a magyar könyvtárért. És nem magyar megrendelésre, a magyarok iránti tiszteletből egy nem magyar művész fogalmazza meg a magyar kivándorlás és emigrációs lét nagyszerűségét. A nyomor és üldöztetések elől kivándoroltak tömegeit tekintve kevés az igazi „sikertörténet”. Toledóban viszont a helyi „Little Hungary-t” létrehozó magyar emigránsok előtt tisztelegnek ezzel a képpel, amelyet ezért joggal nevezhetünk a magyar kivándorlók „apoteózisának”.

IRODALOM

BALOGH Balázs

2007 Vázlat a Nyugat-Pennsylvania-i magyar közösségek társadalmáról. In: VARGYAS GÁBOR – BERTA Péter (szerk.): *Ethno-lore*, XXIV, 89–111. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézete.

2010 „Úgy támaszkodj a botodra, hogy azon feltápászkodhassak!” A betlehemezés szerepe a toledo-i magyarok közösségi életében. In: MÓD László – SIMON András (szerk.): *Olvasó*. 77–84. Szeged, Gerhardus Kiadó. /Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 26./

BARDEN, Thomas E. – AHERN, John

2002 Introduction. In: BARDEN, Thomas E. – AHERN, John (szerk.): *Life and Times in Toledo's Birmingham Neighborhood*. 12–46. Toledo, University of Toledo Urban Affairs Center.

BÉKY Zoltán

1970 *Az Amerikai Magyar Református Egyesület történetének főbb eseményei, 1896–1970*. Ligonier, Bethlen Press.

BOYD-BARRETT, Claudia

2012 East Toledo landmark expected to be razed. Vacant Playdium is called safety hazard. *The Blade*, 1, 21.

DANYI SZUCH, Yolanda

1993 *The History of St. Stephen's Church*. Toledo, Privately printid.

FEJŐS, Zoltán

1991 Az anyanyelvi oktatástól az etnikus kultúra átörökítéséig (Magyar iskolaügy Amerikában 1890 és 1940 között.) *Régió*, 7–40.

FREEDOM HOPE OPPORTUNITY

2005 *The Blade*, 09, 29, 10.

HUNGARIANS IN AMERICA

1941 *Az Amerikai Magyarság Aranykönyve*. Cleveland, Ohio. Published by „Szabadság” – Hungarian Daily.

KOVÁCS, Lajos

1909 A magyar katolikus egyház története Amerikában. In: BERKO D. Géza (szerk.): *Az Amerikai Magyar Népszava Jubileumi Díszalbuma*.

KRISZTICS, Sándor

1930 A külföldi magyarok Magyar könyv- és könyvtárügyei. In: KRISZTICS Sándor (szerk.): *A magyarok világkongresszusának tárgyalásai Budapesten, 1929. augusztus 22–24*. 48–54. Budapest, A magyarok világkongresszusa központi irodája.

KÜRTI, László

1997 A halál és a fotográfus. *Néprajzi Értesítő*, LXXIX, 167–186. Budapest, Néprajzi Múzeum.

LIGIBEL, Ted J.

2002 Architecture in Birmingham. In: BARDEN, Thomas E. – AHERN, John (szerk.): *Life and Times in Toledo's Birmingham Neighborhood*. 146–174. Toledo, University of Toledo Urban Affairs Center.

LUDANYI, Andrew

1986 *Ethnic Community and Identity: „The Birmingham Project”*. Paper presented to Birmingham Cultural Center, April 3.

2002 The Ritual of Sutni Saluna. In: BARDEN, Thomas E. – AHERN, John (szerk.): *Life and Times in Toledo's Birmingham Neighborhood*. 200–205. Toledo, University of Toledo Urban Affairs Center.

ORAVECZ, Imre

2013 *Kaliforniai fürj*. Pécs, Jelenkor Kiadó.

PENTZELL, Raymond J.

1977 *A Hungarian Christmas mummies' play in Toledo, Ohio*. Washington, American Theater Assoc.

2002 The Betlehemes játék Christmas Play. In: BARDEN, Thomas E. – AHERN, John (szerk.): *Life and Times in Toledo's Birmingham Neighborhood*. 206–225. Toledo, University of Toledo Urban Affairs Center.

PUSKÁS, William Béla Jr.

2002 *28th Annual Birmingham Ethnic Festival, East Toledo, Ohio August 17–18, 2002*. <http://uac.utoledo.edu/News/28th-Birmingham-Ethnic-Festival.htm> Utolsó letöltés: 2015. december 5.

RALLY DAY, Harrison

2014 *Jurors Robert Garcia and Kevin Schroeder select the award winners 2014 Distinguished Artists*. Main ART-ery. 2014. 09. 29. 1–2.

RAY, Erika

2005 Hungarian freedom depicted – Painting donated to Birmingham library symbolizes history. *The Blade*, 10, 20, 1.

SZENTGYÖRGYI Anna

2006 Hungarian Ethnicity as Preserved in Toledo, Ohio. *AMERICANA – E-Journal of American Studies in Hungary*, Volume II. Number 2. Fall 2006. <http://americanajournal.hu/vol2no2/szentgyorgyi> Utolsó letöltés: 2015. december 5.

2015 From Árpádhoz to Toledo – from Toledo to Szeged. In memoriam Judy Balogh. *Vasváry Collection Newsletter*, 1. (53.) 1. http://www.sk-szeged.hu/statikus_html/vasvary/newsletter/15jun/judy_balogh.html#fent Utolsó letöltés: 2015. december 5.

TABOR, O. Michael

2014 „Idegének” *The Story of the Hungarian Immigrants of Pocahontas*.
Virginia. Hartford City, Indiana.

TOLEDO LUCAS COUNTY PUBLIC LIBRARY

é. n. <http://web2.toledolibrary.org/locations/birmingham> Utolsó letöltés:
2015. december 5.

TÖRÖK, István

1978 *Katolikus magyarok Észak-Amerikában*. Youngstown, A Katolikus
Magyarok Vasárnapja.

VÁRDY, Béla

1985 *The Hungarian-Americans*. Boston, Twayne Publishers.

2000 *Magyarok az Újvilágban*. Budapest, A Magyar Nyelv és Kultúra
Nemzetközi Társasága.

UJVAGI, Peter

2002a The Betlehemes jatek Christmas Play text. In: BARDEN, Thomas E. –
AHERN, John (szerk.): *Life and Times in Toledo's Birmingham Neigh-
borhood*. 226–234. Toledo, University of Toledo Urban Affairs Cen-
ter.

2002b A 56er's Story. In: BARDEN, Thomas E. – AHERN, John (szerk.): *Life
and Times in Toledo's Birmingham Neighborhood*. 38–46. Toledo,
University of Toledo Urban Affairs Center.

BALÁZS BALOGH

THE “APOTHEOSIS” OF IMMIGRANTS

A PAINTING ON HUNGARIAN IMMIGRANTS IN THE PUBLIC LIBRARY OF AN AMERICAN INDUSTRIAL TOWN

According to the latest census, more than 1,5 million people have identified themselves as (partly) Hungarians in the USA. Hungarians arrived or, rather, fled *en masse* in many waves to the “Land of Promise”: at first at the turn of the 19th– 20th century, then after the 2nd World War, and eventually after the suppression of the 1956 revolution. Hungarians settled usually in the Midwest and in the mining settlements and industrial towns of the Eastern Coast. The first generation of immigrants created a network of Hungarian civic institutions,

built churches, established various organizations and relief associations. The assimilating Hungarian communities experienced the heavy psychological trauma of leaving their homeland, and could hardly cope with the compelling reasons that expelled them from Hungary (poverty, war, political situation) and they also had to reassess their relation with the old country.

Toledo (Ohio) was a renowned shipbuilding center and a base of heavy industry when Hungarians arrived at the beginning of the 20th century. In a couple of years the Birmingham quarter of the city became known as “little Hungary”. Early Hungarian migrants were not followed by later waves of migration; therefore the loss of mother tongue is nearly complete nowadays. However, the community still organizes a Hungarian Festival, runs a Hungarian Club, and nativity play is performed in a Hungarian manner on Christmas Eve in the local St. Stephen church.

The public library of this previously characteristically Hungarian district served predominantly local Hungarians. The lounge of this library is decorated with a painting, ordered in 2005 in memory of Hungarian emigration and the “desire for liberty”. The title of the artwork is “Freedom Hope Opportunity”. The painter is a pensioner, formerly a teacher of art history at the local high school. Although he is not of Hungarian origin, he knows the Hungarian community very well, since he lived with them. The painting is very popular among local people. The author of the article examines the relation between the painter and the community as well as the details of the visualization of Hungarian destiny, analyses the question of local ethnic self-reflexivity, and defines the role of this painting in local ethnic identity.